

ACTA OF HANDELINGEN

van de Nationale Synode der Nederlandse, Duitse en Waalse kerken, zowel inlandse als uitlandse, begonnen te Dordrecht de 2e juni, en geëindigd de 18e van dezelfde maand in het jaar 1578 1)

HOOFDSTUK I

Van de dienaren des Woords, ouderlingen en diakenen.

I.

Men zal overal toezien, dat bekwame personen tot de dienst des Goddelijken Woords beroepen worden. En daarom zal men niemand tot deze dienst beroepen, dan degenen, die men genoegzaam beproefd heeft, dat zij rein zijn in de leer en oprecht van leven zijn met gaven om anderen te onderwijzen versierd, en een goed getuigenis binnen en buiten de gemeente hebbend.

II.

De nieuwelingen, die het pausdom of enige sekte eerst verlaten hebben, zullen tot de dienst des Goddelijken Woords niet toegelaten worden, voor dat de gemeente van hun zuiverheid en bestendigheid in de leer en oprechtheid des levens genoegzaam zal verzekerd zijn.

III.

Als men een dienaar beroepen wil, die tevoren nog in de dienst nooit geweest is, zo zal dit met geheime gebeden en openbaar of heimelijk vasten geschieden naar gelegenheid der kerken; maar dit zal niet nodig zijn als iemand beroepen wordt, die de dienst voormaals bediend heeft. Alzo nochtans, dat de ernstige gebeden tot deze handel dienstelijk nimmer meer nagelaten zullen worden; hetwelk ook in de verkiezingen der ouderlingen en diakenen genoeg zijn zal.

1) Als openingsdatum dezer Synode wordt in handschrift Den Brielle A 1 genoemd 2 juni. Dit handschrift is door Petrus Dathenus als praeses en door Arnoldus Cornelius als scriba eigenhandig getekend; het is in deze uitgave gevolgd. Waarschijnlijk is 2 juni de datum der opening van de Synode, en 3 juni, welke datum andere handschriften vermelden, die, waarop de behandeling der kerkorde is aangevangen.

IV.

De benoeming der dienaren zal geschieden van de kerkeraad, met bijvoeging der diakenen en het oordeel der classe, zo dezelve tezamen komen kan; of zo niet, van twee of drie naastgezeten dienaren derzelve. De onderzoeking zal van dezelfde geschieden, bij wie de beroeping staat. Welke voornamelijk over die gebruikt worden, die tevoren in de dienst niet geweest, of niet genoegzaam onderzocht zijn. Maar zoveel degenen aangaat, die de universiteit van Leiden of enige andere universiteit onzer religie bekwaam geoordeeld zal hebben, zullen van nieuws niet geëxamineerd worden, wel verstaande zoveel de leer aangaat. De dienaars, aldus beproefd en verkoren zijnde, zullen de overheid, der gereformeerde religie toegedaan, aangegeven en voorts der gemeente de tijd van veertien dagen voorgesteld worden, opdat zo iemand iets had, hetzelfde onverhinderd mocht voortbrengen, hetwelk hij in tijds bij de kerkeraad doen zal, opdat deze met sommigen uit de classe daarvan rijpelijk oordelen mag. En zo niemand iets voortbrengt, zal het zwijgen voor bewilligen geacht worden.

V.

Daarna zullen zij van een dienaar in hun dienst met bewilliging en beantwoording der navolgende stukken, bevestigd worden. Ten eerste. Of zij gevoelen, dat zij van God en Zijn gemeente wettelijk tot deze dienst beroepen zijn? Ten tweede. Of zij de Heilige Bijbelse Schrift voor het enig Woord Gods en de volkomen leer der zaligheid houden, en alle ketterijen, daartegen strijdende, verwerpen? Ten laatste. Of zij hun dienst naar de regel dezer leer getrouwelijk te bedienen en met een vroom leven te versieren bereid zijn? Idem, zo zij iets doen, dat strafbaar is, of zij zichzelf aan de christelijke vermaning onderwerpen? Dit gedaan zijnde, zullen zij met oplegging der handen, waar het met stichting geschieden kan, of anders met het geven der rechterhand der gemeenschap tot de dienst der kerken aangenomen worden, en met den gebede Gode bevolen. Waarna ook de gemeente kortelijk haars ambts tot de dienaar vermaand worden zal.

VI.

Gelijkerwijs niemand tot deze dienst behoort geroepen te worden dan degenen, die men een zekere plaats toestelt, alzo moet een dienaar, die nog aan geen kerk verbonden is, zichzelf geheelijk

der gemeente, die hem beroept, toeëigenen. En zo de gemeente of de dienaar enige konditiën uit bespreekt, in dewelke de ene der partijen weigert te verwilligen, zo zal het der classe toestaan daarvan te oordelen. Het zal ook de dienaar niet geoorloofd zijn, met verlating zijner gemeente, een andere beroeping elders aan te nemen, zonder het konsent zijns kerkerads en classe, gelijk ook geen andere kerk hem zal mogen ontvangen eer hij wettig getuigenis zijns afscheids getoond hebbe. Maar zo het geschiedde, dat iemand uit zulke plaatsen kwam in dewelke noch kerkerad noch classe is, dezelve zal van enige naastgezeten dienaren of andere geloofwaardige mannen getuigenisse brengen. En op de andere zijde zal de gemeente ook gehouden zijn haar dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen.

VII.

Dewijl de dienaars hun leven lang aan hun dienst verbonden zijn, zo is het niet geoorloofd, dat zij zich tot een andere staat des levens begeven, of ook hun dienst onderlaten, tenware zij geen gemeente hadden om te bedienen. En zo het geschiedde, dat zij door ouderdom of ziekte onbekwaam werden tot oefening huns dienstes, zo zullen zij nochtans desniettemin de ere en de naam eens dienaars behouden. En opdat zij de overige tijd huns levens eerlijk toebrengen mogen, zo zullen zij van de kerken verzorgd worden. Zo zij ook om deze of enige andere oorzaken hun dienst voor een tijd nalaten moeten, zo zullen zij nochtans zich tot alle tijden der beroeping der gemeente onderwerpen. En het betaamt niemand van de ene plaats tot de andere te reizen om te prediken, dewijl het ambt der apostelen en evangelisten voor lange tijd in de gemeente Gods opgehouden is.

VIII.

Die in eniger vorsten of anderer heren hoven de dienst des Woords bedienen, zullen ook ordelijk en wettiglijk, gelijk anderen, beroepen worden, de belijdenis des geloofs en de kerkelijke ordening onderschrijven en uit de allerbekwaamsten des hofgezins ouderlingen en diakenen stellen. Zij zullen ook in de classen en Synoden verschijnen, en zich het oordeel derzelve, als andere dienaren onderwerpen.

IX.

Die zonder beroeping en buiten de wettelijke ordening der kerken zichzelf in de dienst indringen, hetzij dat hetzelfde geschiede

in gemeenten, daar alrede ordening gesteld is, of dat zij van sommige private personen, onder dewelken geen ordening is, beroepen worden, zullen van de naastgezeten kerkendienaren de ordening der kerken te volgen vermaand worden, en zo zij twee maal vermaand zijnde, niet gehoorzaam zijn, zal de classe tezamen komen en de zodanigen verklaren scheurmakers der kerken en lopers te wezen. Degenen ook, die dezulken horen, zullen broederlijk vermaand en met gevoeglijke redenen tot de ordening gebracht worden.

X.

Gelijk men zonder wettig getuigenis niet lichtvaardig enige beschuldiging tegen een dienaar toelaten mag, alzo wanneer hetzelfde wettiglijk geschiedt, zo zal hij anderen tot een voorbeeld gestraft worden. De grove feiten en misdaden, die men acht, dat met opschorting of afzetting des dienstes moeten gestraft worden, zijn onder andere deze de voornaamste: Valse leer en ketterij, verscheuring der gemeente, openbare godslastering, Simonie, trouweloze verlating zijns dienstes en indringing in eens anders, overspel, hoerdom, dieverij, gewoonlijk dronkenschap, geweld, vechterij, schandelijk gewin, en kortelijk alle zonden en grove feiten, die anderen voor de wereld eerloos maken en der afsnijding waardig gehouden worden.

XI.

In die plaatsen, daar nog een eerste gemeente, vergaderd en ordening gesteld moet worden, zal de dienaar, die daar gezonden wordt, sommigen van de godzaligsten nevens zich zo tot raad en regering der kerk alsook tot de bediening der aalmoezen gebruiken. Daarna zijn toehoorders vermanen, dat zij zich door belijdenis des geloofs tot het gebruik des Avondmaals bereiden. En als de gemeente een weinig zal toegenomen hebben, zo zal hij uit het getal dergenen, die ten Avondmaal geweest zijn, sommigen ordelijk tot ouderlingen en diakenen stellen.

XII.

Het recht der benoeming der ouderlingen zal bij de kerkeraad staan; alzo dat het naar gelegenheid van een iedere kerk de kerkeraad vrijstaan zal of een enkel getal van zovele ouderlingen als er nodig zijn, der gemeente voor te stellen om aangenomen te worden, tenware dat zij iets daartegen hadden; of een dubbel getal, uit hetwelk na beproeving van acht dagen de helft zal

verkoren worden; dewelke verkoren zijnde, zullen daarna nog andere acht dagen der gemeente voorgesteld worden, eer dat zij in hun dienst worden bevestigd, welke wijze ook in verkiezing der diakenen gehouden zal worden.

XIII.

De verkoren ouderlingen en diakenen zullen twee jaar dienen, welker half getal alle jaar zal veranderd worden, en anderen, op de vorenbeschreven wijze beroepen, zullen met gelijke konditie in hun plaats worden gezet. Maar zoveel de heimelijke gemeente aangaat, of die deze ordening niet kunnen onderhouden, die wordt vrijheid gelaten de tijd naar haar nood en gelegenheid te verkorten of te verlengen. Waarover zo enige zwaarigheid ontstaat, die zal van de classe geoordeeld worden.

XIV.

Der diakenen ambt is, de handreiking en de andere goederen der armen naarstig te vergaderen, en daarna getrouwelijk en diskretelijk naar nood der behoeftigen uit te delen, de benauwden te bezoeken en te vertroosten en naarstiglijk toe te zien, dat niemand de aalmoezen misbruike.

XV.

De diakenen zullen alle weken of zo dikwijls het nodig is bij malkanderen komen, om van hetgeen, dat hun ambt aangaat, te beraadslagen; en zullen alle maanden of anderszins naar de gelegenheid in het bijwezen des kerkeraads hun rekening doen.

HOOFDSTUK II

Van de kerkeraad en andere kerkelijke verzamelingen.

I.

16. Om goede en wettelijke orde in de gereformeerde gemeenten dezer Nederlanden te stellen, is nut gevonden, dat vierderlei kerkelijke verzamelingen gehouden worden, ten 1e: de kerkeraad in een iegelijke gemeente; ten andere: de classikale vergaderingen; ten 3e: de partikuliere Synoden; ten 4e: de generale of nationale Synoden.

II.

17. In deze verzamelingen zal niet gehandeld worden dan van kerkelijke dingen en naar de wijze der kerkregering. En zoveel

die dingen aangaat, dewelke eensdeels kerkelijk, eensdeels politiek zijn, gelijk somwijlen in huwelijks- en gelijke zaken voorvallen, het verschil, dat daarover ontstaat, zal bij de overheid en kerkeraad tezamen geëindigd worden.

III.

18. Men zal geen zaken tot groter verzamelingen brengen, dan die in de mindere niet hebben kunnen afgehandeld worden, of die de kerken in het gemeen aangaan.

IV.

19. Zo iemand zich beklaagt, dat hij door het oordeel der mindere verzameling bezwaard is, die zal zijn zaak voor een meerdere mogen betrekken.

V.

20. Die tot de verzamelingen afgezonden worden, zullen hun brieven van kredentie en instruktie van degenen, die hen uitzenden, schriftelijk overbrengen. Dewelke niet zullen geschreven worden voor dat men de artikelen der voorgaande Synodale verzameling gelezen hebbe, opdat die dingen, die eens afgehandeld zijn, niet van nieuws voorgesteld worden.

VI.

21. In de kerkeraad zullen de dienaren des Woords bij gebeurte presideren, en de handeling met aanroeping des Goddelijken Naams aanvangen, en met een dankzegging en gebed bekwaam tot de zaak, besluiten.

VII.

22. De dienaars des Woords en de ouderlingen zullen met gemeen konsent, naar de gaven van een iegelijk dienaar, mogen ordineren wie, wat en in welke plaats prediken zal en zo hierover enige zwaarigheid valt, hetzij bij de dienaar of bij de gemeente, zo zal men, naar de ordinaire wijze voortvaren tot de tijd toe, dat de zaak bij de classe geëindigd worde, dewelke voorzigtelijk toezien zal, dat niemand boven reden verheven of veracht worde.

VIII.

23. In alle zaken (die altijd uitgenomen, van dewelke wij een gedrukt Woord Gods hebben), als de stemmen naarstiglijk zullen

gewogen zijn, zal men blijven bij het advies der meeste stemmen om daarnaar te besluiten, hetwelk besluit een iegelijk schuldig zal zijn na te komen.

IX.

24. In alle kerken zal een boek zijn, in hetwelk naarstiglijk en getrouwelijk de handelingen die in de kerkeraad besloten en met algemene bewilliging der optekening waardig geacht zijn, opgeschreven zullen worden, dewelke men, ter naaster verzameling, telken reize oplezen zal, opdat men niets vergete in het werk te stellen. Daarbenevens zal in de openbare kerken nog een ander boek zijn, daarin de namen dergenen, die in de gemeente ontvangen worden, zullen geschreven zijn. Alzo zal men ook degenen, die getrouwd zijn, idem de afgestorven lidmaten der gemeente, mitsgaders de kinderen, die gedoopt zijn, de ouders derzelve en de getuigen hierover genomen, ook mede de tijd, op welke de Doop geschied is, opschrijven.

X.

25. De getuigenisbrieven der lidmaten der gemeente, die vertrekken, zullen met gemeen advies in de kerkeraad alzo geschreven worden, dat de vromen en godzaligen met deze woorden worden gerekommandeerd: „Dat zij in de kerke Gods christelijk zonder opspraak en ergernis gewandeld hebben”. Maar zodanige forme van getuigenis zal men die niet geven, dewelke alzo nog niet beproefd zijn. En zo het gebeurde, dat door de haastige reis dergenen die vertrekken willen, de samenkomst des kerkerads niet kon verwacht worden, zullen de dienaren des Woords met advies sommiger ouderlingen het getuigenis schrijven, in hetwelk zo zij arm zijn, ook zal aangetekend worden (doch met diskretie), hoeveel hun van de diakenen gegeven is; idem wanneer en waar zij vertrekken.

XI.

26. De classikale vergaderingen zullen bestaan uit dienaren des Woords en ouderlingen der genabuurde kerken, dewelke alle maanden of zes weken, korter of langer, doch alzo dat ze de tijd van drie maanden niet voorbij gaan, naar gelegenheid der gemeenten, zullen tezamenkomen in die plaatsen, welke met gemeen akkoord daartoe bestemd worden.

XII.

27. Uit een iegelijke gemeente zal een dienaar des Woords met een ouderling op de classe verzameling verschijnen. En hoewel

alle dienaars dier classe, alsmede alle ouderlingen der plaats, daar de verzameling gehouden wordt, in de classe mogen komen, zo zullen nochtans niet meer dan twee van de kerkeraad daartoe verkoren, uit een iegelijke gemeente keurstemmen hebben.

XIII.

28. In alle dusdanige verzamelingen zal telken reize een nieuwe praeses verkoren worden met gemene keurstemmen, doch alzo, dat dezelfde geen tweemaal achter malkander zal mogen genomen worden, tot denwelken men een scriba met algemene stemmen bijvoegen zal.

XIV.

29. De praeses het gebed gedaan hebbende, zal een iegelijk in het bijzonder afvragen, of zij ook in hunne gemeenten de gewone verzamelingen des kerkeraad hebben? Of de christelijke straf ook onderhouden wordt? Of zij van enige ketters aangevochten worden? Of ze niet twijfelen in enig stuk der christelijke leer? Of op de armen en de scholen goede achting genomen wordt? Of zij tot regering hunner kerken de raad of hulp der broederen van doen hebben? en andere diergelijke dingen meer.

XV.

30. Een iegelijk der dienaren zal bij gebeurte een korte predikatie doen, van welke de anderen oordelen en van hetgeen dat verbetering behoeft, hem vermanen zullen.

XVI.

31. Als alle dingen afgehandeld zijn, zal men censuur houden over degenen, die óf in de verzameling iets der straffe waardig aangericht óf de vermaning huns kerkeraad veracht hebben.

XVII.

32. In de classikale vergaderingen, dewelke laatste voor de Partikuliere Synode gehouden worden, zullen die verkoren worden, welke tot de Partikuliere Synode gaan zullen.

XVIII.

33. Tenlesten zal de plaats en de tijd der naaste classikale verzameling benoemd worden.

Van de Partikuliere Synoden.**XIX.**

34. Alle jaren (tenware dat de nood een korter tijd vereiste), zullen te zamen komen vier, vijf of meer genabuurde classen, tot welke verzameling twee dienaars en twee ouderlingen uit een iegelijke classe komen zullen. En hoewel andere dienaars en ouderlingen derzelve bijwezen mogen, zo zullen nochtans genen dan de afgezonden keurstemmen hebben.

XX.

35. Als zij tezamen gekomen zijn, zal degene, die de naastvoorgaande reize gepresideerd heeft, of zo dezelve niet tegenwoordig is, de dienaar dier plaats, daar de vergadering gehouden wordt, een gebed doen, naar de eis der verkiezing des praeses, zijns bijzitters en scribae.

XXI.

36. De verkoren praeses zal een gebed doen, bekwaam tot de ganse handeling; daarna de namen dergenen, beide die tegenwoordig en niet tegenwoordig zijn, doen opschrijven, opdat de afwezenden reden huns uitblijvens geven; daarna zal hij de kredentiebrieven en geschreven instruktiën afvorderen, alle punten derzelve ordelijk voorstellen, het gevoelen der ganse verzameling afvragen; de stemmen doen optekenen; wat de mening des merendeels is, verklaren; dezelve de scriba schriftelijk doen vervatten, en hetgeen dat geschreven is, openlijk doen voorlezen, opdat het van allen bewilligd worde.

XXII.

37. De dingen, die tot de leer behoren, zullen eerst afgehandeld worden, daarna hetgeen dat tot de kerkenordering behoort en eindelijk de partikuliere zaken.

XXIII.

38. Het ambt des praeses is te bevelen, dat een iegelijk zijn beurt of keer in het spreken houde, de heftigen en twistigen tot stilzwijgen te vermanen, en zo zij hetzelve niet nakomen, te doen gaan uit de verzameling, opdat zij naar het oordeel der broederen behoorlijk gestraft mogen worden.

XXIV.

39. Men zal met gemeen konsent der Synode een gemeente verkiezen, derwelke de last zal gegeven worden, om met advies van haar classe de plaats en de tijd der naaste Partikuliere Synode te benoemen.

XXV.

40. Aan deze gemeente zullen door de andere gemeenten alle voorvallende zware zaken, dewelke in de classikale vergadering niet hebben kunnen afgehandeld worden, alsook hetgeen dat de ganse Partikuliere Synode aangaat, naarstiglijk en bijtijds overgeschreven worde.

XXVI.

41. Deze gemeente zal de plaats en de tijd der naaste Partikuliere Synode twee maanden tevoren of daaromtrent schriftelijk te kennen geven en kopie van alle zware zaken, aan haar gezonden, aan een bestemde kerk van een iegelijke classe, die op deze Partikuliere Synode behoren, overzenden, opdat een iegelijk zich rijpelijk daarop bedenken mag.

XXVII.

42. Alle zaken der Synode afgehandeld zijnde, zullen de afgezonden dienaars en ouderlingen met de gemeente, daar de Synode gehouden is, het Heilig Nachتماال houden, zoverre de gelegenheid der plaats en des tijds zulks toelaat.

XXVIII.

43. De kerk, in welke de Synode gehouden wordt, zal last hebben de akten of ordinantiën derzelve op de naaste Synode te bestellen.

XXIX.

44. Deze voorgestelde regeling zal men ook in de generale of nationale Synoden houden, op dewelke verschijnen zullen twee dienaars en twee ouderlingen, niet van de classen, maar van de Partikuliere Synode, zowel der Waalse als der Nederduitse sprake, met brieven van kredentie en instructie aangaande de leer, ceremoniën en kerkelijke straf, mitsgaders alle andere dingen, dewelke in de Partikuliere Synode niet hebben kunnen afgehandeld worden.

XXX.

45. De Generale of Nationale Synode zal ordinaarlijk alle drie jaren gehouden worden, doch alzo, dat ze, indien de nood zulks

eist, eer mag tezamen geroepen worden. En de Partikuliere Synoden zullen drie maanden te voren elk bijzonder vergaderen om hen tot de Generale te bereiden.

XXXI.

46. Overmits in de Nederlanden tweeërlei spraak gebruikt wordt, de Duitse en Waalse, zo is goedgevonden, dat de gemeenten dezer beide spraken haar bijzondere kerkeraden, classikale vergaderingen en Partikuliere Synoden hebben en houden. Doch zo de gemeenten van de ene of de andere spraak al haar Partikuliere Synoden willen tezamen roepen, dat zullen zij mogen doen. Wel verstaande, dat in zulke verzamelingen van de ene spraak alleen, niet van hetgeen dat in de handel der ceremoniën, kerkelijke regering en andere zware zaken in deze Synode besloten is, veranderd worde. Maar zo men acht, dat er enige verandering van node is, dezelve zal in de Nationale Synode beider sprake geschieden. En zo het geviel, dat de Nationale Synode vanwege de nood vóór de gewoonlijke tijd moest beroepen zijn zo zullen twee classen, van elke sprake een, aan twee Partikuliere Synoden schrijven, opdat zij verordineren mogen, wanneer en waar de Generale Synode gehouden zal worden.

HOOFDSTUK III

Van de Scholen.

I.

47. Men zal arbeiden, dat overal scholen opgericht worden, in dewelke de kinderen niet alleen in spraken en kunsten, maar ook voornamelijk in de christelijke Katechismus onderwezen en tot de predikatiën geleid worden.

II.

48. De gemeenten zullen alle mogelijke vlijt aanwenden, dat sommige studenten van goede hoop door de overheid of andere partikuliere personen in de grotere scholen onderhouden worden, dewelke namaals tot de dienst des Woords zullen gebruikt mogen worden.

III.

49. In de gemeenten, daar studenten zijn in de theologie zullen dezelve alle weken in een bijzondere verzameling daartoe be-

stemd, in de tegenwoordigheid der dienaren des Woords in het proponeren geoeffend worden, opdat zij door het oordeel en de vermaning derzelve tot de dienst bekwaam gemaakt worden.

IV.

50. De professoren der theologie zullen de belijdenis des geloofs der Nederlandse kerken onderschrijven.

V.

51. Geen professoren der theologie zullen mogen prediken noch de sakramenten bedienen, dan die tot de dienst des Woords beroepen zijn.

VI.

52. Zo de classe of Synode in de plaats, waar een universiteit is, tezamen komt, zullen de professoren der theologie mede bijkomen, derwelker een uit de naam der anderen stem hebben zal.

HOOFDSTUK IV

Van de Leer, Sakramenten en Ceremoniën.

I.

53. Om eendrachtigheid in de leer te betuigen, achten wij, dat men in alle kerken der Nederlanden de Belijdenis des Geloofs, in zeven en dertig artikelen begrepen, in het jaar 1578 herdrukt, en de koning Philips over vele jaren overgegeven, onderschrijven zal. En gelijk dit van de dienaren des Woords en professoren der theologie gedaan zal worden, zo ware ook goed, dat hetzelfde van de ouderlingen geschiedde.

II.

54. In de Duitse gemeenten zal men de Katechismus gebruiken, die met de Psalmen door Petrus Dathenus overgezet; en in de Waalse, die met de Franse Psalmen tot nog toe gedrukt is. Het zal ook de Duitse gemeenten vrijstaan het korte onderzoek des geloofs uit de Katechismus tezamen getrokken en met de voorzeide Psalmen Datheni te gebruiken om die te onderwijzen die zich tot de gemeenten begeven.

III.

55. Niemand zal enig boek van hem zelf of van iemand anders gemaakt, in hetwelk van de religie gehandeld wordt, laten drukken of in het licht brengen door zichzelf of door anderen, eer hetzelfde van de dienaren der classe of professoren der theologie onzer belijdenis overzien en voor goed bekend zal wezen.

IV.

56. De dienaars zullen een geheel boek der Heilige Schrift ordentlijk tot het einde toe voor de gemeente verklaren, doch zullen zij het meest de boeken des Nieuwen Testaments voornemen hoewel nochtans het hun vrij staan zal de materie hummer predikatie uit de boeken des Ouden Testaments te nemen, met advies des kerkerads, dewelke op de stichting en gaven der dienaren acht nemen zal. En in de plaatsen, daar de zondagse evangeliën nog gebruikt worden, zal men zulks dulden ter tijd toe, dat men hetzelfde bekwamelijk zal kunnen afzetten.

V.

57. In de gemeenten, daar het gebruik der avondgebeden ingevoerd is, en predikanten genoeg zijn om die te doen, zal hetzelfde gedragen worden, doch alzo, dat daardoor het noodzakelijk gebruik der huisgebeden niet nagelaten wordt. En zullen ook de dienaars op het gebed meer acht nemen dan om een lange predikatie en wijdlopige verklaring te doen op het gehele of halve kapittel, dat zij in de avondgebeden gewoonlijk nemen zullen. Maar daar ze nog niet ingevoerd zijn, zal men ze niet lichtelijk toelaten, tenware in tijden van gemene noden, opdat de ordinaire predikatiën en huisgebeden niet in verachting komen. En het zal alle kerken vrij blijven te ordineren of men veel of weinig avondgebeden doen zal. En daar men acht, dat zij beter afgedaan waren, zal men het advies van de classe en van de overheid der gereformeerde religie hierover gebruiken.

VI.

58. Overmits het gebruik der lijkpredikaties zeer zorgelijk is, zo gevoelen wij, dat ze in de plaatsen, daar zij niet zijn, niet behoren ingevoerd te worden. Maar daar ze gewoonlijk zijn gehouden te worden, en het getal der dienaren genoegzaam is, dewelke mitsgaders de ouderlingen dezelve oordelen, niet onnut te zijn, zullen ze geduld worden ter tijd toe, dat zij ter bekwamer

gelegenheid zonder ergernis zullen mogen afgezet worden. Nochtans met deze waarschuwing, dat zij meer een vorm hebben van een ongepremediteerde vermaning dan van een predikatie, dewelke van den gebede begonnen en met dankzegging gesloten wordt. Dat men ook in dezelve der afgestorven lof niet verkondige. Het zal ook der dienaren ambt zijn zorg te dragen, dat het gebruik der klokken, dewelke in het pausdom zo in het verscheiden als in het begraven der mensen geluid worden, weggenomen worde.

VII.

59. Het verbond Gods zal in de kinderen der christenen met de Heilige Doop zo haast als men denzelve bekomen kan bezegeld worden, tenware dat iemand enige gewichtige oorzaak hadde, om denzelve uit te stellen, van dewelke de dienaars met de ouderlingen oordelen zullen.

VIII.

60. Men zal de Doop niet bedienen dan in de predikatie. Doch in de dorpen, daar wemig predikatiën gedaan worden, zal men een zekere dag in de week verordenen om de Doop te bedienen. Alzo nochtans, dat hetzelve zonder korte predikatie niet geschiede.

IX.

61. De vader des kinds dat te dopen is, zal inzonderheid bij de Doop wezen, tenware dat hij een wichtige oorzaak voor zijn afwezigheid had, opdat hij voor zijn kind bidde, en hetzelve de Heere opdrage en belove te doen hetgeen dat hem van de kerkdienaar voorgehouden wordt, volgende het formulier in de bediening des Doops gesteld. Doch de getuigen zal men zo nauw niet verbinden, maar men zal huns ambts tegen het kind vermanen. En de ouders, eer zij hun kind ten doop brengen, zullen bij de kerkdienaar of een ouderling gaan, opdat de gemeente kennis hebben mag van degenen, die gedoopt worden.

X.

62. Het is raadzamer en zekerder, dat alle dienaars het formulier der instelling en des gebruiks des Heiligen Doops, welk daartoe beschreven is, volgen, dan een iegelijk in zijn eigen verklaring vrij te laten.

XI.

63. Het is vrij zulke namen de kinderen te geven als men wil, nochtans zal een iegelijk vermaand zijn, dat hij die namen, die

óf God, óf Christus eigen zijn, als daar zijn Emanuël, Salvator, etc. of der officien en bijzondere diensten, als Engel, Baptista, etc. of die welke anderszins superstitieus zijn, de kinderen niet late gegeven worden.

XII.

64. Niemand zal in de gemeente ontvangen worden dan die voorheen van de kerkeraad of immers een dienaar en ouderling van de hoofdsom der christelijke leer ondervraagd zij. En eer zij ten Avondmaal des Heeren gaan, zullen zij in de kerkeraad of in de kerk na de predikatie, dewelke recht voor de bediening des Avondmaals geschiedt, openlijk betuigen, dat zij de leer in de gemeente ontvangen, die van de dienaar kortelyk verklaard zal worden, voor goed houden en door de hulpe des Heeren in dezelve volstandig blijven willen, en zichzelfe der christelijke vermaning onderwerpen.

XIII.

65. Aangaande degenen, die met getuigenisbrieven uit andere kerken komen, zullen zonder nieuwe belijdenis des geloofs te doen, toegelaten worden; maar degenen, die geen geschreven noch levendige getuigenissen van geloofwaardige personen hebben, zal men op dat maal niet toelaten.

XIV.

66. De dienaars des Woords, ouderlingen en diakenen zullen vóór het houden des Avondmaals onder malkander een christelijke censuur of onderzoeking doen, zowel over de leer als over de wandel, en zullen de christelijke vermaningen in de liefde opnemen.

XV.

67. Vóór het Avondmaal zullen de dienaars en ouderlingen de lidmaten der kerk bezoeken, voornamelyk de zwaksten, en degenen, die het meest van doen hebben, opdat zij, zoveel in hen is, met leren, vermanen, troosten en opgerezen zwaarigheden neder te leggen, de gemeente tot deze hoogwaardige handeling recht bereiden.

XVI.

68. Men zal vóór de bediening des Avondmaals een predikatie doen, in dewelke van de bekering des mensen, beproeving zijns zelfs en zijn verzoening met God en de naaste en dergelyke

andere materiën gehandeld zullen worden. Maar op de dag van het Avondmaal zelf, zal het nut zijn, dat men van de Sakramenten en met name van de verborgenheid des Avondmaals het volk lere en tot dat einde een bekwame tekst neme, tenware dat de gewoonlijke tekst daartoe bekwamelijk geschikt kon worden. Doch na de middag zal men met de gewoonlijke predikatie of Katechismus voortvaren.

XVII.

69. Overmits wij middelmatig achten in de bediening des Avondmaals te staan of te zitten (het knielen nemen wij uit om de superstitie en perijkels wille van het brood aan te bidden), zo zullen de gemeenten die wijze gebruiken, die een iegelijk allerbekwaamst zal achten.

XVIII.

70. De woorden des Avondmaals zullen uit het 10e Kapittel des eersten tot de Korinthen genomen worden, daarbij voegende deze woorden: Neemt, eet, gedenkt, en gelooft, etc.

XIX.

71. Terwijl het Heilig Avondmaal bediend wordt, zal men sommige kapitellen uit de profeten of evangelisten van het lijden Christi voorlezen, of enige Psalmen zingen, naardat een iegelijke kerk oorbaarlijk te zijn, oordelen zal.

XX.

72. In alle middelmatige dingen zullen geen kerken veracht worden, die een andere wijze gebruiken dan wij doen.

XXI.

73. Gelijkewijs het Avondmaal des Heeren in die plaatsen niet behoord bediend te worden, daar nog geen kerkelijke ordening gesteld is, alzo zal men in de welgestelde kerken alle twee maanden zoveel mogelijk is, bedienen. Doch zal men de kerken inzonderheid de heimelijke en die onder het kruis zitten, haar vrijheid laten dit zo dikmaals te houden als het haar gelegen is.

XXII.

74. In tijden van oorlog, pestilentie, dure tijden, zware vervolgingen der kerken en andere openbare ellendigheden, zal men

een vasten met bidden aanstellen en heiligen door de raad der kerken en bewilliging der overheid, zo dat geschieden kan. Alzo, dat de gemeente zich van het gewoonlijke voedsel en tijdelijke handeling onthoude tot de avond toe, met bidden, het Woord Gods te horen, der Heilige Schriftuur te lezen en andere heilige oefeningen haar boetvaardigheid en geloof betuigen, en in de ware godzaligheid toenemen. Doch zal het raadzamer zijn het vasten op andere dagen dan op zondagen te heiligen.

XXIII.

75. Het ware wel te wensen, dat de vrijheid van zes dagen te arbeiden, van God toegelaten, in de kerk gehouden en de zondag alleen gevierd mocht worden. Nochtans, dewijl sommige andere feestdagen door autoriteit der overheid onderhouden worden, te weten de Christdag met de navolgende, idem de tweede Paasdag en tweede Pinksterdag en in sommige plaatsen de jaarsdag en Hemelvaartsdag, zo zullen de dienaren naarstigheid doen, dat zij met predikatiën in dewelke zij inzonderheid van de geboorte en verrijzenis Christi, zending des Heiligen Geestes, en dergelijke artikelen des geloofs, de gemeente leren zullen de onnutte en schadelijke lediggang in een heilige en profijtelijke oefening veranderen. Hetzelfde zullen de kerkendienaren in die steden doen, daar meer feestdagen door de autoriteit der overheid onderhouden worden. Hierentussen zullen alle kerken arbeiden, dat het gewoonlijk gebruik aller feestdagen, behalve de Christdag (dewijl Pasen en Pinksteren op de zondag komen) zoveel mogelijk is en op het allervoeglijkst afgedaan worde.

XXIV.

76. De psalmen Davids, door Petrus Dathenus overgezet, zullen in de christelijke samenkomsten der Nederduitse kerk, gelijk men tot nog toe gedaan heeft, gezongen worden, achterlatende de gezangen, dewelke in de Heilige Schrift niet worden gevonden.

XXV.

77. Het gebruik der orgelen in de kerken houden wij niet voor goed, inzonderheid voor de predikatiën. Daarom achten wij, dat de dienaren behoren te arbeiden, gelijk zij voor een tijd geduld worden, dat ze alzo met de eerste en op het allergevoeglijkst weggenomen worden.

HOOFDSTUK V

Van het Huwelijk.

I.

78. De huwelijkse ondertrouw zal geschieden „per verba de presenti”, dat is met woorden, die de tegenwoordige belofte en verbinding medebrengen en uitdrukken zonder konditie of uitneming.

II.

79. De heimgelike beloftenissen zullen van geen waarde zijn, en die zullen voor heimelijk gehouden worden, dewelke niet in tegenwoordigheid van twee of drie van de vrienden, bloedverwanten of immers van andere geloofwaardige personen aan beide zijden zullen gedaan wezen.

III.

80. Het zou ook zeer nut en te wensen zijn, dat, wanneer dezelve geschieden, een kerkdienaer of ouderling daar bij ware, opdat hij de Naam des Heeren aangeropen, en, beide partijen huns amts vermaand hebbende, naarstiglijk mocht ondervragen of zij iemand anders belofte hebben gedaan, en zo een van beiden een lid der kerk is, of de andere partij ook de religie is toegedaan, en voornamelijk opdat hij verzekerd mocht worden van deze navolgende stukken.

IV.

81. Geen onderjarige (waarvan men de verklaring nemen zal uit de rechten en kostumen elks lands) dewelke onder de macht zijner ouders of dergenen, die in der ouders plaats zijn, namelijk der mombaren of voogden, zal zonder hun konsent belofte van huwelijk mogen doen. En de huwelijkse belofte anders gedaan, is van geen waarde. Doch zo enigen zich zo onredelijk en zo onwillig in deze zaak hielden, dat zij geenszins wilden bewilligen, hetwelk somwijlen uit haat der religie en andere oorzaken geschiedt, zo zal de kerkeraad besluiten wat hierin te doen staat.

V.

82. Maar indien beide partijen of een van beiden voorheen gehuwd geweest is, zo zal de dood der eerste partij door wettelijk getuigenis moeten blijken.

VI.

83. De onbekende vreemdelingen zullen tot de huwelijkse trouw niet toegelaten worden, tenzij dat zij door een wettelijke getuigenis doen blijken dat zij vrij zijn.

VII.

84. De overheid zal gebeden worden, dat zij die huwelijken niet verbiede (zoveel zulks naar gelegenheid der tijden en plaatsen voeglijk geschieden kan) in die graden der bloedverwantschap en maagschap, in dewelke dezelve zo door Goddelijke als door keizerlijke rechten toegelaten worden. Maar zolang als dit niet verkregen kan worden, is het beter haar wetten gehoorzaam te zijn dan in de zwarigheden en ergernissen te vallen, die daaruit volgen zouden.

VIII.

85. De ondertrouw, wettelijk gedaan zijnde, zal ook door beider partijen bewilliging niet gebroken kunnen worden.

IX.

86. De namen dergenen die men trouwen zal, zullen op drie zondagen of anderszins drie reizen, dat er tamelijke tijd tussen beide zij, na de predikatie uitgeroepen worden.

X.

87. De huwelijken zullen verkondigd worden ter plaatse waar de partijen wonen, of daar zij bekend zijn. En zo iemand in een andere plaats dan daar zijn geboden afgekondigd zijn, getrouwd wilde wezen, zo zal hij van de kerkeraad een getuigenis van zijn geboden medebrengen.

XI.

88. Degenen tegen derwelker afkondiging niet is gekomen, mogen op alle predikdagen in de gemeente tezamen gegeven worden, behalve op de gemene vast- en biddag, hetwelk ook te wensen ware, dat op de dag des Avondmaals niet geschiede.

XII.

89. Hoewel Paulus de weduwen geen zekere tijd voorschrijft, wanneer zij herhuwelijken mogen, nochtans, dewijl hij ze vermaant, dat zij in de Heere trouwen zullen, zo lijdt de eerbaarheid, ja ook de noodzakelijkheid niet, dat zij vóór vier maanden en half wederom huwelijken; bijzonder dewijl door keizerlijke

rechten haarlieden een rouwjaar, dat is de tijd van negen maanden voorgeschreven wordt.

XIII.

90. De dienaren zullen de partij, die door het overspel van de andere partij ongelijk geschied is, vermanen tot verzoening. Hetwelk, zo zij niet verkrygen kunnen, zullen zij wel verklaren wat hun door het Goddelijk recht toegelaten zij. Nochtans zullen zij hen onderrichten, dat zij zonder het oordeel en de autoriteit der overheid niet herhuwelijken mogen. En zo de verongelijkte partij zodanige overheid niet bekomen konde, zo zal zij ter zulken plaatse gaan, daar zij een overheid hebben mag, door welker autoriteit de zaak geoordeeld wordt.

XIV.

91. Wanneer in huwelijks zaken enige grote zwaarigheid voortvalt, zo zal de overheid gebeden worden, dat zij twee of drie van haar verordene, die met de dienaren der classe dezelve zwaarigheid ter neder leggen.

HOOFDSTUK VI

Van de kerkelijke vermaning en straffing.

I.

92. Overmits de Heere Christus behalve de dienst des Woords en der sakramenten ook de kerkelijke vermaningen en straffingen ingesteld heeft, zo zullen de dienaren niet alleen openbaarlijk leren, vermanen, straffen en wederleggen, maar zullen ook een iegelijk in het bijzonder vermanen tot zijn behoorlijk ambt. Maar gelijk de christelijke straf geestelijk is, en niemand van de straf der overheid bevrijdt, alzo worden ook boven de burgerlijke straffing, de kerkelijke straffen noodzakelijk vereist, om de zondaar met God en zijn naasten te verzoenen, en de ergernis uit de gemeente Christi weg te nemen.

II.

93. Zo dan iemand in de zuiverheid der leer dwaalde, of in de wandel zondigde; zover als het heimelijk is en geen openbare ergernis brengt, zo zal de regel onderhouden worden, die Christus duidelijk voorschrijft in Matth. 18.

III.

94. De heimelijke zonden, daarvan de zondaar, in het bijzonder van een, twee of drie getuigen vermaand zijnde, zich bekeert, zal men tot de kerkeraad niet brengen.

IV.

95. Zo iemand van een heimelijke zonde door twee of drie vermaand zijnde, of een openbare zonde begaan heeft, zulks zal de kerkeraad aangegeven worden.

V.

96. Die hardnekkiglijk de vermaning des kerkeraad verwerpt, zal van het Nachemaal afgehouden worden, maar zo hij afgehouden zijnde, na verscheidene vermaningen geen teken der boetvaardigheid geeft, zo zal dit de voortgang zijn tot de afsnijding.

VI.

97. De dienaar zal openlijk de gemeente van de hardnekkige zondaar vermanen, de zonde openbaren en de behoorlijke plicht, die men gedaan heeft in hem te straffen, van het Avondmaal af te houden en daarna naarstiglijk te vermanen voor het volk verklaren. En zal de gemeente vermanen, dat zij voor deze onboetvaardige zondaar bidde, eer dat men gedwongen worde tot de laatste remedie te komen. Zodanige drie vermaningen zullen er gedaan worden: In de eerste zal men de zondaar niet noemen, opdat hij enigszins verschoond worde. In de tweede zal men hem noemen. In de derde zal der gemeente aangezegd worden, dat men hem afsnijden zal, tenzij hij zich bekere, opdat, zo hij hardnekkiglijk blijft, zijn afsnijding door de stilzwijgende be-willinging der gemeente geschiedde. De tijd, die tussen de vermaningen gaan zal, zal in het oordeel des kerkeraad staan. En in de afsnijding van een dusdanige hardnekkige zondaar zal de dienaar in het brede verklaren het gebruik en einde derzelve, en de gelovigen vermanen, dat zij geen onnodige gemeenschap of konversatie met de afgesnedene hebben, maar zijn gezelschap schuwen, inzonderheid tot dezen einde, opdat de afgesnedene door schaamte verslagen zijnde, ernstiglijk bedenken mag om zich te bekeren.

VII.

98. Van de zonden, die van nature openbaar zijn, of die door verachting der vermaningen der kerk openbaar gemaakt worden,

zal de verzoening openbaarlijk geschieden, niet naar het zeggen van een of twee, maar naar het oordeel des gansen kerkeraads, op zulk een wijze en forme als tot de opbouwning elke kerk allerbekwaamst geacht zal worden.

VIII.

99. Degenen, die zware zonden begaan hebben, die der kerke schandelijk zijn, of ook die van de overheid gestraft behoren te worden, al is het, dat zij met woorden boetvaardigheid bewijzen, zullen zij nochtans van de gemeenschaps des Avondmaals, om de ergernis weg te nemen en hun boetvaardigheid te beproeven, afgehouden worden. Doch hoe dikwijls en hoelang dit geschieden zal, zal in het goeddunken des kerkeraads staan.

IX.

100. Zo de dienaars, ouderlingen of diakenen een openbare grove zonde, die der kerke schandelijk of van de overheid ook te straffen ware, begingen, zo zullen de ouderlingen en diakenen wel van hun dienst terstond door het oordeel des kerkeraads afgezet worden, maar de dienaars zal men van hun dienst opschorten. Doch of men hen geheel afzetten zal, zal in het oordeel staan van de classikale vergadering.

X.

101. Maar of de dienaars, ouderlingen en diakenen, afgezet zijnde, nadat zij de kerken met boetvaardigheid voldaan hebben, zo zij wederom verkoren worden, toegelaten zullen mogen wezen, zoveel als de ouderlingen en diakenen aangaat, zal de kerkeraad oordelen. Maar zoveel de ministers belangt, zal van de classikale verzameling geoordeeld worden.

XI.

102. Geen kerk zal over andere kerken, geen dienaar over andere dienaars, geen ouderling of diaken over andere ouderlingen of diakenen enige heerschappij voeren of overhand hebben, maar liever zal zich een iegelijk van alle oorzaak en superstitie van dien wachten. Hoewel uit plicht der liefde de ene kerk de andere, de ene dienaar de andere etc. niet alleen mogen, maar ook behoren te vermanen.

Eigenhandig getekend:

PETRUS DATHENUS,
electus huius Synodi Praeses
ARNOLDUS CORNELIUS, Scriba.

De partikuliere of bijzondere vraagstukken van Dordrecht 1578 ¹⁾

1. Of men de artikelen der Synode niet behoort met getuigenissen der Schriftuur te bevestigen? Is geantwoord, dat dit onnodig is omtrent de dingen, die middelmatig zijn en de ordening der kerk aangaan. Die niet middelmatig zijn, heeft de Synode alzo gesteld, dat zij dezelve acht op de autoriteit der Heilige Schrifturen gegrond te zijn, dewelke zo iemand daarbij wil zitten, zal hetzelfde mogen doen.
2. Of het van node is, dat de artikelen der Synode van de overheid bevestigd worden? Is geantwoord, dat men der overheid zal bidden, dat zij die artikelen met hare autoriteit bevestigen wil, in dewelke dezelve autoriteit van node is, om in het werk gelegd te mogen worden. En er zullen twee verordend worden om dit met een request aan de staten te verzoeken.
3. Wat men met zulk een dienaar doen zal, die zich onder geen classenordeningen begeven wil? Is geantwoord, dat men zulk een der Partikuliere Synode aangeven zal, opdat van dezelve daarin voorzien worde. Daarbenevens zal de classe ettelijken verordenen, die der overheid der gereformeerde religie van de nuttigheid en billijkheid dezer ordinantie onderrichten zullen, teneinde dat zij door de autoriteit derzelve hierin mag geholpen worden.
4. Of het degenen, die door een wettelijke uitspraak des kerke-raads of classe gekondemneerd zijn tot allen tijden, wanneer zij willen, vrij is, zich tot groter vergadering te beroepen? Is geantwoord, dat de zaken te onderscheiden zijn, om welke de beroeping geschiedt. Want daar twee personen tegen malkanderen in kwestie staan, zal degene, die gekondemneerd wordt, de beroeping vrij en geoorloofd zijn tot de helft van de tijd die daar tussen de verzameling van dewelke hij gekondemneerd is tot de naaste grote verzameling, tot dewelke hij zich beroept, tenware die tijd te kort ware, waarvan de classe oordelen en besluiten zal. Maar zo het oordeel uitgesproken is tegen iemand alleen, die gezondigd heeft, zal dezelve zich terstond beroepen. En zo iemand op de bestemde tijd zich niet beroept, die zal van het recht der beroeping verstoken wezen.
5. Of men het oordeel der overheid van de gereformeerde

¹⁾ Zie voor deze partikuliere vragen: Handschrift oud archief der Nederlands Hervormde Kerk, 's-Gravenhage

religie in afzetten der dienaren gebruiken zal? Is geantwoord, dewijl het der christelijke overheid ambt is te bezorgen, dat men in godzaligheid en eerbaarheid leeft, waartoe getrouwe dienaren van node zijn, zo zal men haar bewilliging in het afzetten der dienaren gebruiken, gelijk ook van de Synode verordend is, dat men dit in de beroeping derzelve doen zal. Hetzelfde zal in de translatie en overzetting der dienaren, inzonderheid zo zij eeuwig of immers langdurig is, onderhouden worden.

6. Of het de overheid geoorloofd is, buiten wil en weten des kerkeraads die dienaren des Woords aan te nemen of af te zetten? Is geantwoord: geenszins.

7. Of alle dienaren in Vlaanderen geboren en in deze Nederlanden of in andere plaatsen de Nederlandse kerken dienende, zo zij van enige kerk in Vlaanderen geroepen worden, die roeping te volgen gehouden zijn? Idem, of de dienaren, in Nederland geboren en in andere Nederlandse kerken in vreemde landen dienende, zo zij van de kerken die in Nederland zijn, geroepen worden, schuldig zijn die beroeping waar te nemen? Is geantwoord: nademaal het gehele Nederland ons algemene vaderland is, dat het gans onredelijk zij, dat de dienaren buiten het land van Vlaanderen, en toch in de Nederlanden de kerke Christi dienende, aan Vlaanderen zouden verbonden zijn. En zoveel de anderen aangaat, die buiten de Nederlanden in de dienst zijn, oordeelt de Synode, dat men diezelve ook buiten de bewilliging hunner kerken niet beroepen mag.

8. Of een dienaar, op zekere konditie van zijn kerk aangenomen zijnde, door de macht der classe boven die konditiën verbonden mag worden? Antwoord: Dewijl wij onszelven Christus en Zijn gemeente geheel schuldig zijn, zo is het eens getrouwen dienaars ambt in redelijke konditiën te bewilligen, al is het, dat ze van te voren niet uitgedrukt zijn. En de classe zal oordelen welke konditiën redelijk of onredelijk zijn.

9. Of het een dienaar geoorloofd is een rentmeesterschap te bedienen? Antwoord: Neen het.

10. Of men een ouderling of diaken, bekwaam zijnde om de kerk te dienen, doch een kwade en wederspannige huisvrouw hebbende, daarom van de dienst der kerk afweren zal? Is geantwoord, dat men hem wel van dienst zal afhouden, dewijl de huisvrouw der kerk tot een ergernis wezen zou, doch zo hij nu in de dienst is, dat men hem niet afzetten zal.

11. Wat men met een dienaar zal doen, die wel zuiver in de leer en vroom van wandel is, nochtans geen gaven heeft

om onder de gemeente met zijn prediking veel vrucht te doen? Antwoord: Gelykerwijs dat men de kurieusheid der mensen niet behoort te voeden, alzo bij aldien de gemeente der plaats, daar de dienaar staat, zich beklaagt, dat zijn manier van leren niet veel vrucht doet, zo zal de classe naarstiglijk hiernaar vernemen en zo zij het alzo bevindt, zo zal zij hem in zulk een plaats transfereren, daar zijn dienst nutter zal mogen zijn. Hiertussen zullen de kerken ernstig vermaand worden, dat zij de dienaars naarstiglijk beproeven eer zij dezelve aannemen.

12. Hoe en op wat wijze de kerken hare dienaren hun behoorlijk onderhoud bezorgen zullen? Antwoord: Men zal een request uit naam der Synode schrijven om de Staten over te geven door Thomas Tilius en Arnoldus Cornelius.

13. Of een ouderling, die zijn tijd uitgediend heeft en bereid is nog langer te dienen, der gemeente wederom mag voorgesteld worden om hem te verkiezen: Antwoord: Ja, want de tweejarige verandering der ouderlingen is daarom inzonderheid ingezet, opdat zij van de last huns dienstes mochten verlicht worden.

14. Of een ouderling, wettig verkoren zijnde, het ambt mag weigeren aan te nemen? Neen, tenware om zeer gewichtige oorzaken, van dewelke de kerkeraad en het zo nodig is, de classe kennis nemen zal.

15. Of de ouderlingen omtrent de examinatie der dienaren in de classikale verzamelingen zowel keurstemmen hebben zullen als de dienaren des Woords? Antwoord: Men mag der ouderlingen advies wel horen van de zuiverheid der leer der dienaren, maar de dienaren alleen zullen keurstemmen hierin hebben. Doch van de gave van uitspreken en andere dergelijke gaven zullen de ouderlingen ook hun keurstemmen geven.

16. Welke van beide beter is: de aalmoezen na de predikatie aan de kerkdeuren te verzamelen, of onder de predikatie omgaande door het volk? Antwoord: De eerste wijze is beter. Nochtans in de kerken, daar men dezelve niet hebben kan, zal men dezelve dulden totdat men ze kan verbeteren.

17. Wat een kerk te doen staat, dewelke door de overheid in de dienst der diakonie verhinderd is? Antwoord: Men zal alle naarstigheid doen, dat der kerk haar recht in de beste voege gegeven worde; hetwelk eerst de kerkeraad en daarna ook de classe, zo het van node is, bezorgen zal, hetzelfde ook aan de hoge overheid verzoekende, zo het noodzakelijk is.

18. Of het oorbaar en nodig is de Bijbel uit de Hebreeuwse in

de Nederduitse taal over te zetten, of tenminste de gemene overzetting te overzien, en wie men deze last opleggen zal? Antwoord: Men zal wel te zijner tijd de Bijbel uit de Hebreeuwse taal overzetten mogen. Hierentussen zal men ze naar de Franse Latijnse en andere, inzonderheid naar de nieuwe Heidelbergse overzien. Daarbij ook voegende de Franse anotatiën over het Oude Testament. Doch zo zal men toezien, dat dit werk één persoon alleen niet opgelegd worde. En zijn verordend de heer Van St. Aldegonde en Petrus Dathenus om naar bekwame mannen uit te zien, die dit werk behoorlijk zullen kunnen uitvoeren.

19. Of men het Boek der Martelaren vermeerderen zal? Antwoord: Ja. En Johannes Cubus is opgelegd, dewijl hij ettelijke autentieke memoriën van martelaren bij zich heeft, dat hij zorg drage, dat ze overzien en bij het martelarenboek gedrukt worden waarin hij van Taffinus en Vinea geholpen zal worden. Is ook van alle andere dienaren begeerd, dat degenen, die enige memoriën van oprechte martelaren hebben, dezelve aan de voorschreven Cubus zenden.

20. Of men de Institutie van Johannes Calvijn in de Nederduitse sprake korrekter overzetten zal? Antwoord: Ja. En is Petrus Dathenus opgelegd te doen.

21. Of het nut is de historie der Nederlandse geschiedenissen te beschrijven. Is geantwoord, dat het gans profijtelijk is. En om dit te doen is bestemd de heer van St. Aldegonde. En is alle dienaren belast, dat zij naarstiglijk die dingen opschrijven, die van de eerste vijand af in hun kontreien geschied zijn, en dezelve, zoverre zij zekere wetenschap daarvan hebben, tot hun classikale vergaderingen brengen met uitdrukking des tijds, wanneer elk ding geschied is. Doch zullen zij in de voorschreven vergaderingen naarstiglijk gelezen worden, opdat voor zeker blijke, of zij waarachtig zijn. En opdat alles dit door verzuimenis niet zal nagelaten worden, zal de praeses in elke verzameling die dienaars daarover vermanen, teneinde dat zij tegen de 1e januari naastkomende Ao. 1579 hun memoriën gereed hebben om dezelve tot de kerk van Antwerpen te zenden, die ze de heer van St. Aldegonde overleveren zal.

22. Of het niet raadzaam is voor degenen, die geen Latijn kennen, aan te houden, dat de uitlegging Calvini over de evangelisten, die nu overgezet is, gedrukt worde? Antwoord: Het is Johannes Cubus opgelegd te verzorgen, dat de kopie met de eerste naar Delft gezonden worde, dewelke door Arnoldus Cornelius, dienaar dier kerken tegen het Latijnse exemplaar zal overzien worden, opdat ze daarna gedrukt worden mag.

23. Op een andere vraag is Johannes Gerobulus, dienaar der kerk te Vlissingen last gegeven in het Nederduits over te zetten de kroniek van Carion, gelijk ze door Philippus Melancton en Peucerus met historiën en exempelen verrijkt en vermeerderd, opnieuw gedrukt is.

24. Op een andere vraag is Johannes Ascerius, dienaar des Woords in de classe van Leiden, opgelegd, dat hij overzette het boek Bullingeri van de oorsprong der dwalingen.

25. Op de vraag hoe men de toenemende wederdopers tegemoet gaan zal, is geantwoord: 1e. Zullen de dienaars des Woords de fundamenten des geloofs en artikelen, die tussen ons en hen twistig zijn, naarstiglijk en klaarlijk hun gemeenten uitleggen. 2e. Zullen zij hun gemeenten tot godzaligheid en liefde naarstiglijk vermanen en zelf met goed exempel voorgaan. 3e. Zullen zij de lidmaten hunner gemeenten naarstiglijk bezoeken. 4e. Men zal ook verscheiden korte en klare traktaten van de hoofdartikelen der wederdoperse dwalingen schrijven en uit laten gaan. Maar zoveel aangaat de samensprekingen en disputatiën, op die plaatsen, daar de ervarenheid leert, dat zij niet onvruchtbaar zijn, zullen ze aangenomen worden alleen van degenen, die de classe daartoe bekwaam oordelen zal.

26. Of men geestelijke komediën en tragediën voor het volk in de rhetorischen spelen mag? Antwoord: Nademaal deze gewoonte nooit in de Israëlitische of apostolische kerk geweest is, en vele ongeschiktheden daaruit volgen, en het ook openbaar is, dat de fakteurs derzelve dikwijls de fundamenten der christelijke religie niet genoeg verstaan, waaruit met recht gevreesd wordt, dat vervalsing der leer zou mogen volgen, dewijl het ook is een ontheiliging van het Woord Gods, zo behoort men te arbeiden, dat zij zoveel mogelijk is geweerd en alle lidmaten der kerk afgeraden worden.

27. Of men allerlei mensenkinderen, als van hoereerders, afgesneden papisten en anderen diergelijken, zonder onderscheid dopen zal? Antwoord: Overmits de doop de kinderen, die in het verbond Gods staan, toekomt, en het gewis is, dat deze kinderen buiten het verbond niet zijn, zo zal men ze van de doop niet weren. Alzo nochtans, dat zij op behoorlijke wijze gedoopt worden en van die gepresenteerd, die op de afvraging in de forme des doops begrepen, antwoorden en de leer toestaan.

28. Of het geoorloofd is een ongedoopte voljarige niet in de verzameling der kerk, maar in de tegenwoordigheid des kerkerads te dopen? Antwoord: Het behoort in de openbare ver-

gadering te geschieden. En die uit schaamte zulks weigert, zal daarin vermaand worden. Nochtans zal hij naar een andere kerk mogen gaan, om aldaar de doop openbaarlijk te ontvangen.

29. Of men de doop van waarde houden zal, die van een privaat persoon of ook van een ouderling bediend is? Antwoord: Neen. Hierentussen, zo het geschiedde, dat een ouderling van een kerk of een deel derzelve, daartoe verzocht zijnde, de doop bediende, zo zal men wel die doop niet herhalen, om dies wille, dat hij enige vorm van beroeping heeft. En is nochtans niet te prijzen, noch na te volgen.

30. Of het de lidmaten der kerk geoorloofd is, getuigen tot de doop te nemen, dewelke geen lidmaten der gemeente zijn? Antwoord: Het ware wel te wenschen, dat alleen de lidmaten der gemeente tot getuigen des doops genomen werden; nochtans zal men de anderen lijden, zo zij vroom van leven en het Evangelie niet tegen zijn.

31. Of het vrij staat niet alleen de gemeenten, maar ook de bijzondere lidmaten van een iegelijke gemeente getuigen tot de doop te nemen of niet? Antwoord: Het staat vrij. Zullen nochtans de bijzondere lidmaten der kerken vermaand worden, dat zij zich der ordinantie in de kerken daarvan zij lidmaten zijn, aangenomen, zoveel mogelijk is gelijkvormig stellen. Hetwelk ook in alle andere middelmatige dingen te onderhouden is.

32. Of het vrij staat in het Avondmaal des Heeren koekjes, die men gemeenlijk oblaten noemt, te gebruiken, dewelke, hoewel zij geen gemeen brood zijn, nochtans geen ingedrukte figuren hebben? Antwoord: Alle kerken zullen daar naar trachten, dat ze gemeen brood gebruiken. Daar het nochtans nog niet gebruikelijk is, zal daarom niemand enige twist aanrichten.

33. Of men behoort het Avondmaal des Heeren op Pasen, Pinksteren en Christdag, buiten de gewone ordentlijke tijden te houden? Antwoord: Men zal de gewoonlijke tijden onderhouden, tenware dat somtijds de gewoonlijke tijd en voorschreven feestdagen bijna overeenkwamen. Want alsdan zal de gewoonlijke tijd daarop mogen verlengd of verkort worden. Alzo nochtans dat men voornamelijk acht neme op het gebruik van een ieder land, om niet lichtvaardig daarin iets te veranderen, zonder gewichtige oorzaak.

34. Of het de christenen geoorloofd zij, met verandering der klederen over zijn afgestorven vrienden rouw te dragen? Antwoord: Men zal deze burgerlijke gewoonte niet openbaarlijk straffen. Zo nochtans iemand enige superstitie of hovaardij hier-

in liet blijken, die zal vermaand worden doch men zal daarom over hem geen wijder straf gebruiken.

35. Of het geoorloofd zij tot het Avondmaal des Heeren toe te laten, die wel de Bijbel alleen voor Gods Woord bekennen, maar de gewoonlyke vragen, die men degenen voorhoudt, die ten Avondmaal gaan zullen, niet beantwoorden noch daarin be-willigen willen? Antwoord: De kerken zullen hare gewoonlyke wijze van de belijdenis des geloofs af te eisen onderhouden. En een iegelyk is schuldig rekening zijns geloofs te geven, naar de leer van Petrus. Want het ook niet betaamt, dat men een alge-meen gebruik der gemeente om sommige bijzondere personen veranderen zoude.

36. Wanneer men trouwen zal, vóór of na de prediking? Ant-woord: Het is vrij. En het wordt in de vrijheid der kerken gelaten dat men of terstond na de prediking, eer men het gebed doet, of na het gebed trouwe.

37. Of men die trouwen zal, dewelke afgesneden zijn? Antwoord: Ja, welverstaande, dat men ze naarstiglijk tot boetvaardigheid vermanen zal.

38. Of het de overheden geoorloofd zij de huwelijken alleen te verkondigen en te bevestigen zonder aanroeping des Naams des Heeren en zonder enige vorm van kerkendienst? Antwoord: Men zal hiervan rijpelyk en voorzigtiglyk met de Staten han-delen, dat het niet langer geschiede.

39. Of het huwelijk van een persoon, die zijner huisvrouw halve zuster nu twintig jaren tot een huisvrouw gehad en kinderen daarbij gewonnen heeft, voor wettelyk te houden en te lijden is? Antwoord: Het is geen huwelijk maar een bloedschande en daarom zal het van gener waarde gehouden worden. Men zal nochtans de overheid bidden, dat naar keizerlyke rechten de kinderen voor wettelyk gekend worden, die door onwetendheid, als het huwelijk nog stond, geprokreëerd zijn.

40. Hoe de huwelijken, die in de vervolging heimelyk bevestigd zijn, nu openlyk bevestigd zullen worden, opdat zij voor wettig gehouden worden? Antwoord: Men zal hiervan met de Staten handelen, zo God de vrijheid der religie verleent.

41. Of het de lidmaten der gemeente vrij staat hun kinderen ten huwelijk te geven degenen, die geen lidmaten der gemeente zijn? Antwoord: Zo zij vijanden der religie zijn, staat het gans niet vrij. Maar zo zij der religie niet tegen zijn en een goede hope van zich geven, dat zij in de kennis der waarheid toe-

nemen zullen, en beloven hun partij in de oefening der religie niet te verhinderen, zo is het geoorloofd.

42. Hoe men de gewoonlijke dronkenschap en andere grove gebreken die onder het volk alzo regeren, dat ze niet beterlijk schijnen te wezen, remediën zal? Antwoord: De classen zullen naar gelegenheid van een iedere plaats daarin voorzien.

43. Wat zal men doen met degenen, die zich tot openbare dansen begeven? Antwoord: Overmits de dansen gemeenlijk een lichtvaardigheid, die de christenen niet betaamt, medebrengen en aanlokkingen der vieselijke lusten zijn, en daarbenevens de godzaligen verergeren, inzonderheid in de tijd van gemene noden, zo zullen zij gestraft worden, die zich daartoe begeven, en zo zij hardnekkiglijk voortvaren, na verscheidene vermaningen van de gemeenschap des Heiligen Avondmaals afgehouden worden.

44. Hoe men handelen zal met degene, wiens openbare zonde door lankheid van tijd in vergetelheid gekomen is? Antwoord: Men zal hem tot het Avondmaal toelaten met voorgaande vermaning en heimelijke schuldbekentenis.

45. Hoe men in de openbare gemeenten handelen zal ten eerste met diegenen, die na de vrijheid van het jaar '66 het pardoen gehaald hebbende, de religie met eed verloochend hebben? Ten tweede, met degenen, die de religie niet verloochend nochtans het pardoen genoten hebben? Ten derde, met degenen, die zich zonder dit pardoen tot de afgoderij des pausdoms begeven hebben. En ten vierde, met degenen, dewelke zich zover niet verlopen hebbende, nochtans van de oefening der religie in de gemeente zich afgezonderd hebben? Antwoord: Zoveel de eersten aangaat, die zullen met tegenwoordigheid huns persoons openlijk hun schuld bekennen. Aangaande de tweeden, dewelke zonder verzwering het pardoen gebruikt hebben, die zullen openbaarlijk voor de gemeente niet verschijnen, maar met hen zal naar het oordeel des kerkeriaads gehandeld worden, hetwelk ook in de zaak van de derden geschieden zal. Maar zoveel de laatsten belangt, zullen alleen van de dienaren en ouderlingen van hun nalatigheid en onachtzaamheid vermaand worden.

46. Hoe men handelen zal met degenen, die uit de gemeente in een andere plaats vertrekken en zich bij de gemeente dier plaats niet voegen, of ook zich niet vroom dragen? Antwoord: De kerken, uit dewelke zij vertrokken zijn, zullen tot de kerken, dier plaatsen daar zij henen zijn gegaan, schrijven, dat zij met zodanigen handelen, en zo het mogelijk is, tot de gemeenschap

wederbrengen, of anders bij trappen naar de christelijke straf met hen voortvaren.

47. Of de kinderen, die in de gereformeerde gemeenten gedoopt zijn, tot hunne jaren gekomen zijnde, der kerkelijke straffe onderworpen zullen wezen, zo zij vermaand wezende, hardnekkig blijven, of men ze dan afsnijden zal, hoewel zij hun geloof nog niet beleden en tot het Avondmaal des Heeren zich niet begeven hebben? Antwoord: Dewijl de doop een algemeen getuigenis is des verbonds Gods, hetwelk de kinderen der christenen toebehoort, zolang zij door openbare afval hetzelfde niet verwerpen, zo zullen de openbare en algemene vermaningen, gelijk de profeten tot het Israëlitische volk gebruikt hebben, in de openbare en vrije gemeenten genoeg wezen. Maar dewijl de belijdenis des geloofs en gemeenschaps des Heiligen Avondmaals een bijzonder getuigenis is in de kerke Gods, door hetwelke die tegen het verbond Gods gezondigd hadden weder opgenomen worden (gelijk eertijds de afvallige Israëlieten niet door een nieuwe besnijdenis, maar door de gemeenschap des paaslams tot de ware kerk Israëls wedergebracht werden), zo zal men dan geen afsnijding gebruiken dan tegen degenen, in dewelken door het Avondmaal des Heeren het verbond Gods opnieuw verzegeld is.

48. Of het genoeg is in de openbare kerken, daar vele spotters des Woords Gods bijkomen, dat degenen, die openbaarlijk gezondigd hebben, voor de kerkeraad hun schuld bekend hebbende, met de kerk also verzoenen? Antwoord: Dewijl men de eer des gevallen broeders behoort te verschonen, en dezelve openbaar nadeel lijden zoude, zo hij openlijk voor de spotters verschijnen zoude, of zijn naam in de predikatie uitgeroepen zou worden, zo is het genoeg, dat de verzoening geschiede voor de kerkeraad in tegenwoordigheid dergenen, die de kerkeraad oordelen zal, dat er behoren bij te wezen. Alzo nochtans, dat, zonder zijn naam te noemen (tenzij dat het zeer noodwendig is), zijn misdaad en boetvaardigheid het volk voorgesteld worde. Daarin de kerkeraad naar de omstandigheden, (dewelke met grote voorzichtigheid te overleggen zijn) handelen, en, zo dit van node is, met de classe raadsragen zal.

49. Of het geoorloofd is in een stad, daar een Waalse kerk is, een dienaar die van elders komt, een andere dienst op te richten, die afgezonderd zij van de dienst der voorgeschreven kerk, voor één of twee Franse huisgezinnen, daarbij nemende 8 of 10 Waalse personen, dewelke van de gewoonlijke dienst der Waalse kerk

om de langdurige twist afgeweken zijn, uit dewelken hij ouderlingen en diakenen verordent, alzo dat de classis in deze nieuwe dienst niet bewilligt en de ordinaire kerk zich daartegen zet? Is geantwoord dat zulks gans niet geoorloofd is, en dat degene, die zulks begaan heeft, een afscheuring van de kerk gemaakt heeft. Dat ook de anderen, die zich van de ordinaire kerk afscheidende tot deze nieuwe dienst gevoegd hebben, daarin hebben gezondigd.

50. Indien de kerkeraad der voorschreven gemeente geen middel hadde, om deze dienaar te bedwingen, en van de classe (dewelke uit Nederduitse gemeenten, twee uitgenomen, bestaat) daarin voorzien wordt, en geen hoop is, dat de Generale Synode tezamen komen zal, dan na een lange tijd, of de Synode aller Waalse kerken, zo om deze als om andere gewichtige oorzaken tezamen geroepen, naar haar schuldige plicht doet, zo zij enigen van haar dienaars afvaardigt om tot die Waalse kerk te gaan en zodanig een langdurige twist en schadelijke scheuring met hulp van de dienaars der stad arbeiden weg te nemen? Antwoord: Het is hun niet alleen geoorloofd geweest, maar zij hebben het vanwege hun consciëntie en het gebod Gods ook moeten doen.

51. Of zodanige afgevaardigden, dewijl de kerkdienaars der Nederduitse sprake de zaak tot de classe uitstelden, die zij zeiden, dat na de tijd van twee of drie maanden eerst vergaderen zoude en hierentussen de kerk door de tweedracht en voornamelijk door deze scheuring lieten verloren gaan, mochten en behoorden met de dienaar, die de kerk verscheurd had, te handelen, om de scheuring weg te nemen en de kerk weder in vrede te stellen? Antwoord: Hoewel die drie of vier Nederduitse dienaars met de Waalse Synode geen gemeenschap hadden, zo hebben zij nochtans niet recht gedaan, dat zij niet terstond met de afgevaardigden om de gemene brand uit te blussen, toegelopen zijn. En de afgevaardigden der Waalse Synode hebben gedaan naar hun schuldige plicht.

52. Of men de vrouwenkrachters, doodslagers, verraders en die dergelijke grove misdaden begaan hebben, hoewel zij zich bekeren, nochtans om de gruwelijkheid der feiten behoort af te snijden? Antwoord: Men zal geen boetvaardigen afsnijden, maar wel voor een tijd van het Avondmaal des Heeren afhouden om de grofheid der zonde te betuigen, de ergernis weg te nemen, anderen vrees aan te doen, en hun boetvaardigheid te beproeven.

53. Op de vraag van de zaak van Nicolaas le Preu, daarvan in het request de Synode overgegeven breder vermeld wordt, is geantwoord, dat de voorzeide Nicolaas niet bij de tweede, maar

bij de eerste huisvrouw zich behoort te voegen, dewelke alleen van de Synode voor zijn wettige huisvrouw bekend is.

54. Op de vraag welke zonden openbaar zijn, is geantwoord, dat een openbare zonde is, die openbaarlijk voor een iegelijk begaan wordt, of die op een plaats, welke van nature publiek is (als de juris consulti zeggen), hoewel dat ze weinig mensen zien, gedaan wordt; of die door de hardnekkigheid des zondaars uit heimelijk openbaar wordt, of ten laatste, als zij om haar gruwelijkheid de openbare straffing waardig geacht wordt. Alzo zijn de zonden Davids tegen Uria, Ananias en Saffira tegen de Heilige Geest openbaar gemaakt en voor openbare zonden gestraft geweest.

55. Of het oorbaar is, dat de dienaars in hun predikaties de oudvaders allegieren en de toehoorders tot de schriften der nieuwere skribenten wijzen, als Luther, Calvijn, etc.? Antwoord: Men zal de artikelen der christelijke leer in de predikaties met geen andere dan alleen met getuigenissen der Heilige Schriftuur bevestigen. Maar de getuigenissen der vaderen zal men matelijk gebruiken mogen, voornamelijk ter plaatse, waar men de papisten van hun hardnekkigheid moet overtuigen. Maar de namen der nieuwere skribenten zal men in de predikaties geheel nalaten.

PETRUS DATHENUS, electus synodi

huius praeses.

ARNOLDUS CORNELIUS, scriba.

JOHANNES CUBUS, alter huius

Synodi Notarius.